Չ. ՏԱՐԻ Թիւ 1,709 Կ. ՊՈԼԻՍ. 1902, ՄԱՅԻՍ 11—24 16 ՍԷՖԷՐ, 1320 — 11 ՄԱՅԻՍ 1318 ՇԱԲԱԹ

Բիւզանդիոն

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԷՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien, Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bab-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ԱՄՓՈՓԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆԵՄՈՒՆՔ
Հասր լրմամբ 12 դրս.
ՏԱՐԵԿԱՆ " " 7 Մէճ.
ԱՐՏԱՍՈՒԱՀՄԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ 36 ֆր.
" ՎԵՑԱՄՍ. 18 ԻՒՄՍ. 9 ֆր.
ԱՆԴՀ. ԼԻՄՍ 119 դրս. — 20 Ֆր. Կամ 94 1/2 դրս. — ՖՐԱՆՍԻՆ 55 դրս.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆԵՄՈՒՆՔ 6 Մէճ.
ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ " 3 "
ԻՒՄԱՄՍԵԱՅ " 1 1/2 "
ՀԵՌԻ ԳՆԱՅՈՂԻՆ 20 Փարա
Նայէ պայմանէ դ. Գլխոյ իւ Տետրի համար:
Բոլոր նամակներ եւ դրամական ուղղակի Տիրոջ անունով ուղղուած պիտի ըլլան:

ԹՄԲԱԴՐԱԿԱՆՔ

ՎԻՃԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՆԴՐՈՑ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒՆ.— ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒՆ.— ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ.— ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆԸ.— ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ.

Քաղաքական ժողովն որոշեց թէ կ. Պոլսոյ թաղային նախակրթարանները համար Կրթական Տեսուչի պէտք չկայ. որովհետեւ Պատրիարքարանի ընտրացողն ալ այսօրուան պէս համար դրամ չունի, եւ Ուսումնական Խորհրդոյ անդամներն իրենք կարող են իւրաքանչիւրն իր չրջանակին մէջ գտնուող դպրոցին վիճակը քննել, եւ տեղեկագրել Խորհրդին:

Ուրիշ անգամ ալ պաշտպանած ընտրովով Կրթական Տեսուչի պէտքը, այսօր չենք փոխեր մեր կարծիքը:

Պատրիարքարանն այս ժամին միօրինակ ընթացքի մը չէ հետեւած: երբ ժողովն ունեցած է, ամսականն աճ գտած է:

Մենք, մեր մասին, ընտրելի չտեսնինք. բայց կ'ըսենք թէ՝ տեսնելով մեր թաղային դպրոցներուն կարեւորութիւնը մեր տղոց ապագային համար, տեսնելով նաեւ մեր դպրոցներուն մեծ մասին հսկողութեան եւ հակակշռի կարօտ վիճակը, ո'չ մէկ ծախք աւելորդ է, նա'մանաւանդ կրօնական քննիչ—տեսուչի նման սկզբամբ կարեւոր պաշտօնէի մը համար:

Վարչութիւնն եթէ համոզուած ըլլար այս կարեւորութեան, դրամը կը գտնէր. զի Պատրիարքարանի ծախքերուն վրէն կան որոցմէ կրնայ կրճատուիլ՝ աւելի կարեւոր դաւուած պէտքի մը համար:

Այս պաշտօնն Ուսումնական Խորհրդոյ անդամներուն կրնակը բեռ ցնելն ալ կ'ցուցնէ գործին տրուած նուազ կարեւորութիւնը. զի Խորհրդոյ անդամներն արդէն զբաղած մարդիկ են, որք անշուշտ խոթէ համար ընդունած են անդամութիւնը: Եւ եթէ երբեք ենթադրուի թէ իրրեւ ուսուցիչ այս կամ այն անձն անուղղակի օգտուելու համար կ'բազմի Ուսումնական Խորհրդոյ մէջ, այն ատեն ա'լ աւելի պատճառ կայ Կրթական Տեսչի պաշտօնը չյանձնելու. Ուսումնական Խորհրդոյ անդամներ իր նպատակէն կ'վրիպեցնեն դպրոցական գործը, եւ սակայն, չատ հեղ, չեն զգացուիր, չեն ուղղուիր, մինչեւ որ դուրսէն անկողմնակալ աչք մը չդիտէ զանոնք: Նոյն իսկ այնպիսի դիտողի մը անգոյութիւնն լինքին կ'քաշալերէ բազմատեսակ զեղծումներ:

Ուրիշ բան է որ Ուսումնական Խորհրդոյ քարտուղարը, կամ այս կամ այն քարտուղար, այս պաշտօնին անքաւական կ'դատուի եղեր: Ակէ չի հետեւիր թէ պաշտօնն լինքնին անկարեւոր ըլլայ: Ընդհակառակն: Մեր ժողովրդին իմացական, բարոյական ու տնտեսական ապագային համար այսքան կարեւոր գործ մը, ինչպէս է նախակրթութեան գործը, ո'րչափ աւելի զգուշութիւններով չրջապատենք դարձնել քիչ է:

*** Այս համոզումով է նաեւ որ կ'բսենք թէ Կրօնական Տեսուչ մ'ալ պէտք է ունենանք՝ մօտէն հսկելու համար մեր գաւակներուն տրուած կրօնական եւ բարոյական կրթութեան վրայ: Պատրիարքարանի Օրէնքն որոշ տրամագրութեամբ մը կրօնական ժողովին վրայ պարտք դրեր է հսկելու Ազգին մանկուղն կրօնական կրթութեան: Կրօն. ժողովն Օրէնքին այս բացորոշ տրամագրութիւնն այնքան միայն հասկցեր է որ ազգային դպրոցներուն մէջ գործածուելիք կրօնական դասագրքերն իր քննութեան ենթարկէ: Բայց ասանկ պաշտօնական բով կամ խողովակ — այն ալ լոկ թուղթէ — չի բաւեր ուղղելու Ազգին մանկուղն հոգեւոր դաստիարակութիւնը: Ասիկա պէտք է իրականութիւն մ'ըլլայ: Հարկ անհրաժեշտ է ուրեմն որ անընդհատ հսկողութեան առարկայ ըլլայ, գործնականապէս ցոյց տրուելով ամէն կողմ թէ Ազգն և իր ներկայացուցիչ մարմինները ո'րչափ մեծ կարեւորութիւն կուտան կրօնական կրթութեան: Հիմա Պոլսոյ մէջ կան թաղային դպրոցներ որք ամիսներով հոգեւորականի մը ներսը չեն տեսներ: Բախտաւոր են այն դպրոցներ որոց կրօնի ուսուցիչն է թաղային եկեղեցւոյն քարոզիչը: Բայց թո'ղ թէ կան թաղեր ուր քարոզիչն այս պաշտօնը չի կատարեր, նոյն իսկ քարոզիչ—կրօնուսոյց ունեցող թաղեր պէտք է պարբերաբար ընդունին քննիչ մը այցելութիւնը, տեսնելու համար թէ ուսանոց յայտագրին մէջ նշանակուած դասերն իրօք կ'տրուի՞ն, թէ ի'նչ վիճակի մէջ է տղոց բարոյական հրահանգութիւնը, կիրակի օրեր եկեղեցի յաճախումը, դպրոցի եւ տան մէջ իրենց վարք ու բարքը, դպրոցին ընդհանուր բարոյական մակարդակը, եւն: Բողոքականներն իրենց հակացած ձեւով, կաթոլիկներն ալ իրենց ընդունած կերպով, ա'յնքան հոգածու են այս կրօնայոյզ—բարոյական դաստիարակութեան որ ո'չ միայն դպրոցի մէջ, այլ և տան մէջ տղոն անհատական ընթացքը դիտողութեան առարկայ կ'ընեն, պարբերաբար տեղեկութիւն խնդրելով ծնողքներէն: Մեր մէջ, ազգային դաստիարակութեան այս մասը գրեթէ բոլորովին բարձի Թողի եղած է, ծնողքներուն, դպրոցի վարիչներուն և նոյն ինքն կրօնական Ժողովին հաճահաճ լուծութեամբը:

Մինչ տակի խնդիրն է որ մէջ կը բերուն: Բայց կարող ու արժանաւոր անձերէ կրթական Տեսուչ մը և կրօնական Տեսուչ մը ունենալու համար ամսական պէտք ըլլալիք 15 կամ 20 լիրան չատ լաւ կրնայ խնայուիլ Պատրիարքարանի նոյն իսկ այսօրուան ելմտացոյցէն: Կարեւորն ա'ն է որ խնդրոյն ստիպողութիւնն հասկցուած ըլլայ, և ա'ն է որ չէ հասկցուած:

*** Ինչպէս մեր երէկի Թուով հաղորդուած լուրէն երեւցաւ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական նոր ընտրութիւնն չեռագծած կ'մնայ մինչեւ որ Պատրիարքարանի պատուիրակն որոշ չուի. որովհետեւ, տեղւոյն Գաւառական Ժողովն որոշած է խնդրել որ Վարժարանը մնայ կարին, որովհետեւ կարենալիք կ'օգտուին անոր ներկայութենէն:— Անտարակոյս: Բայց ասիկա պատճառ մ'է որ կարին մնայ, երբ ուրիշ աւելի ընդհանուր պատճառներ կ'պահանջեն որ այլուր փոխադրուի: Եթէ այսօր կարնոյ քաղաքին ազգայինք կ'օգտուին նիւթապէս, դրամապէս, կամ ուսումնապէս, վաղն ալ Պարբերդի քաղաքին ազգայինք կրնան օգտուիլ նոյնչափ և նոյն ձեւերով: Դիտելին ա'ն միայն կրնայ ըլլալ թէ իրրեւ վերջնական տեղ հաստատուելու կարին կամ Պարբերդ զգալի առաւելութիւն կ'ընծայէ, և իրրեւ բազմահայ թեմերու կեդրոն, կարի՞ն թէ Պարբերդ մեծագոյն իրաւունք ունի: Այս կրկին նկատուելով ալ Պարբերդի առաւել յարմարութիւնն անվիճելի է: Բայց որովհետեւ մեր մէջ խնդիրները դո'ն ուրեք սկզբնական պեակիպով կ'որոշուին, որովհետեւ մեր մէջ խնդիրներուն դառ ետ-հայանը միշտ երկրորդական կամ դիպուածական տեղ մը միայն կ'բռնէ, մեք միշտ կ'կասկածինք թէ տեղափոխութեան այս բոլոր պաշտօնական խօսքերը լոկ ձեականութիւն կամ ժամանցառութիւն են, և թէ Սանասարեանն Տեսուչներն և իրենց բազմաթիւ կարնեցի խնամիք, պարագայք և այլք գոհ սրտով կրնան յեղյեղել ընդ միշտ թէ պոռ պոռալ եւրէք պէտ: Արդէն, այս պահուս, կարնեցիք առորագրած պիտի ըլլան իրենց մեղայագիրն առ Պ. Կարապետ Եզեանց՝ երբեք իրենց մտքէն անցուցած ըլլալնուն համար թէ Սանասարեան Վարժարանն այլուր կրնայ փոխադրուիլ և Ազգին մէկ կալուածն իրեն վերադարձուիլ: Տեսուչներն ալ, իրրև իրենց քանը գործը դիտցող մարդիկ, տարեւս կ'նախադասեն մնալ կարնի, փոխանակ տեղափոխութեան մը ծախքերուն և յոգնութիւններուն ,ա'նպիսի տեղափոխութեան մը մանաւանդ որուն ծայրը մեծագոյն աչխատութիւն և յոգնութիւն կայ քան կարնոյ մէջ. զի Խարբերդի մէջ մրցիլ պէտք է Ամերիկացւոց Եփրատ Քոլէճին և Լատին Քոլէճին դէմ, մինչ կարնոյ մէջ միակ ձեւը մրցումի զոր կ'ճանչնան Անատարեան Տեսուչները՝ կարնոյ պատուական ցուրտ ձմրան մէջ չմուչկի հրանալի, ոգեւորիչ մրցումն է Վարժարանին հարթայատակ և լոկ տափարակ առնարանին վրայ:

«ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ» այսօր ալ չդրա երեսը Նէրուէ լեզուն կ'հրաժարեցնէ: Մեք երեսուբերնի ենք ալ այս չեւով պիտի երթ:

ԱՊԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

(«Թայմս»ին Մադրիտի Ընդհանրին)

Ալֆոնսօ ԺԲ., կամ իր անունն ամբողջութեամբ տալով, Ալֆոնսօ Լէօն Ֆէրնանտօ Մարիա Սանդիակօ Իզիտրօ Բասքուալ Մարխան Անտոնիօ, որուն ծննդեան երեք ամսուան օրերը քանի մը պտիկ աւելի քազմաթիւ են քան վերոյիշեալ ամսաթիւը անուններդը, բոլոր պատմութեան վեհապետներուն մէջ մէկկատիկ առաւելութիւն մը ունի—թագաւոր ծնած է: Ուրիշ վեհապետներ չատ կանուխ յայտնած են իրենց գահերուն, բայց ոչ մին թագաւոր եղած է կեանքի առաջին չունչէն սկսեալ: Ժամանակի պարզ դէպքէ մ'աւելի է այս նշանաւոր պարագան: Թագաւորներու ապառնածային իրաւունքն զուտ բանաձև մը չէ Սպանիոյ մէջ, և այդ իրաւանց եռանդագին հաւատացող ժողովուրդին համար Ալֆոնսոյի ծննդեան պարագայք կրնան իրենց թագաւորին տալ երկնառաք նկարագիր մը: «Կեցցէ Արքայն» առաջին աղաղակն եռանդնագորգ թրթռացումը, որ լսուեցաւ Մադրիտի պալատէն դուրս 16 տարի առաջ, բացակայ չէ այն աղաղակներէն որք այսօր կ'հնչակեն Ալֆոնսօ ԺԲ.ը: Կեանքի առաջին 16 տարիները ժեծ բան մը չեն ներկայացներ պատմական տեսակէտով, նոյն իսկ անհատի նկարագիրն ալ չեն ցուցներ: Բայց դաստիարակութեան տարիներն են անոնք, և թագաւորի մը դաստիարակութիւնը չատ կարեւոր խնդիր մ'է անոր ապագայ հպատակներուն համար: Մանուկ արքային որքան նէն սկսեալ զանազան վէպեր չղջեցան Սպանիոյ մէջ. անոնք նկարագիր չեն ցուցներ տառելիս, բայց աւանդութիւն մը կայ Ալֆոնսօ ԺԲ.ի չուրջ, որ ըստ ամենայնի ճչմարիտ է թէ՛ իրողութեամբ և թէ հետեւութեամբ: Մատրիտի մէջ հրդեհ մը ծագած էր, և արքայական մանկանոցի տիկիները զարմանք կ'յայտնէին որ չիմացան: «Ես իմացայ, դիտել տուաւ Նորին յոյժ կարելի Վեհափառութիւն, որ դեռ նոր սկսած էր խօսիլ: «Ձեր Վեհափառութիւն չի կրնար լսած ըլլալ», առարկեց տիկիններէն մին: «Թագաւորն իմացաւ զայն», կրկնեց սրբագրելով, «Թագաւորը կ'իմանայ ամէն բան»: Այսքան կանուխ հասակի մը մէջ թագաւորի մը պարտականութիւնները մին չայտնուեցաւ իրեն: Եւրոպայի վեհապետներուն մանկական դաստիարակութեան միջոցին չանքեր կ'ըլլան անպէտ պահելու զանոնք իրենց ապագայ իշխանութեան: Ալֆոնսօ ԺԲ.ի համար ասոր հիմնական ծրագիրն ի գործ գրուեցաւ: Միայն թագաւորն էր, իր մայր կամքին միայն հպատակ: Պատասխանատուութեան դասը սովրելու համար չատ ժամանակի պէտք չունեցաւ, չատ կանուխ սկսած էր այդ դասին պարապիլ: Մանկական օրերը զէպքերու մասին ճոխ չէին Ալֆոնսօ ԺԲ.ի համար, ինչպէս սովորաբար ճոխ կ'ըլլան հասարակ մանուկներուն համար: Սպանիական արքունիքին խստապահանջ սովորութիւնները, իր մօր և իր քոյրերուն սիրովը միայն բարեխառնուած, կանկանգ մնոր մանուկիութիւնը, և սահմանափակեց զայն սկսեալ ա'ն օրէն երբ ներկայացուցաւ Սպանիոյ մեծ պաշտօնատուներուն և աղնուականներուն, նոքա նէն երեսայ մը արծաթեայ տպաւէլ մը մէջ դրուած՝ Աւետարան է այժմ յիշել հոս թէ իր առաջին Արհրդարանին նախագահեց իր տանտուին բազկաց մէջ մ'կ տարեկան, և երկու տարեկան հասակին մէջ ալ գահոյ մը վրայ նստուցաւ՝ բանալու Պարլեմենտի Արտեւտահանդէսը, և առաջին անգամ մուճակ հագնելուն առթիւ հարիւրաւոր զոյգ մուճակներ բաշխուեցան աղքատ հասակակից տղայոց: Մանկութեան սովորական հիւանդութիւններն ունեցաւ, մին խիստ ծանր տեսակէտ, որ ամբողջ Սպանիան մտահոգութեան մէջ դրաւ չատ օրեր: Բայց ուրիշ չատ փոփոկազմ տղոց նման, ոյժն ու առողջութիւնն աւելցան տարիքին հետ, և իր հպատակներն ապահով եղան թէ տկարակազմ մանկիկ մը չէ այն որ Սպանիոյ գահուն վրայ պիտի նստի: Մանուկից եղաւ իր քոյրերուն դասերուն, և իր ժամանակն անցուց Մադրիտի պալատին և Սան Սէբաստիէնի Միրաւար պալատին միջև, ուր անկեղծ պատքրու բաղմութիւն մը սովոր էր հաւաքուիլ ամէն օր աւագներուն վրայ դիտելու թագաւորին ծովու լոգանքին կարեւոր արարողութիւնը: Եօթն տարեկան հասակին, Սպանիոյ արքունի քին աւանդութեանց համաձայն, իր խնամքին ու իր դաստիարակութեան առնուեցան կիներուն ձեռքէն, և ուսուցիչներուն և խնամակալներու իր սեփական կազմակերպութիւնն ունեցաւ: Իր հօր ձերունի պալատապետը, Նորկի, իր նախորդ դայեակներուն տեղը բռնեց, և վիճուորական խումբ մը սպայ հսկեցին անոր ուսումնութեան: Արքայական Տան նշանաւոր պաշտօնատար մը, զօրավար Սանքիս, գլխաւոր հսկողն եղաւ արքայորդւոյն դաստիարակութեան, օժանդակութեամբ երեք ստորադաս պաշտօնատարներու, գնդապետ Լօրինկա, գնդապետ Քաստէեռ, և Գ. կարգի Նովակալ Ակոէր ած Դէնեասա: Վերջինը, իբրև ատիճանաւոր երիցագոյն, զօրավար Սանքիսի տեղը բռնեց երբ սա մեռաւ երկու տարի առաջ: Այս երեք պաշտօնակալք Թագաւորին անքաժան ընկերներն եղան վերջին ինն տարիներուն, մին կամ միւսը միշտ անոր հետ ըլլալով, գիշեր ցերեկ: Ուսուցիչներուն թիւը չատցած էր հետզհետէ: Դաստիարակութեամբ Սէնոր Ալֆոնսօ Մէրրի տէլ Վալ լի, որ անգլիերէն կ'խօսի անգլիացիի մը պէս, և անգլիական գրականութեան հմուտ է կատարելապէս, Ն. Վեհափառութիւն սովրեցաւ անգլիերէն խօսիլ գրեթէ իր հօր չափ լաւ: Մ. Լիւիս Կայան ֆրանսերէն սովրեցուց անոր, և Տր. Ֆրօժմ յօդողակ աչսակերտ մը գաւ ի նա գերմաներէնի մէջ: Ուրիշ ուսուցիչներ ընտրեցան գիտութեանց զանազան ճիւղերու համար, և վերջին տարին Սէնոր Սանդա Մարիա ած Բարէտէս, համբաւաւոր իրաւագէտը, օրէնսգիտութեան, և քաղաքական անտեսագիտութեան ուսուցիչ նշանակուեցաւ:

Մինչեւ գարուն սպասե՛լ: Մար' Իվաննա զգաց թէ անկարելի էր առ: կ'մնէր: Արդէն իր նամակին և պատասխանին միջև անցած միջոցն անվերջանալի երեւցած էր իրեն, թէեւ Սիրիլ վայրկեան մ'իսկ կորուսած չէր: Անհամբերութեան տեսակ մը տենդ կը գրաւէր զինք երբ կ'խորհէր այն օրերուն վրայ որք տակաւին պէտք էր անցնէին մինչեւ որ գայն տեսնէր: Ի'նչ պիտի ըլլար եթէ այդ օրերն ամիսներ ըլլային: Թերթ մը Թուղթ առաւ և գրեց իր յանդգնագին լայն գիրով. «—Այդ գործը կարգադրեցէք Կավրիլի հետ, որ ձեր ըսածները պիտի ընէ, և չուտ դարձէք»: Կավրիլ կանչուեցաւ իսկոյն: Ծառան իր տիրուհիին մտիկ ըրաւ անվրդով ու անբարբառ.—Իշխան Արաիանէն հետակ մը պիտի ընդունիս: Ինչ որ հրամայէ՝ պիտի ընես: Իր գործերը պիտի կարգադրես և ուղածէն 2000 րուպլ աւելի պիտի ղրկես: Հասկցա՞ր:

Կավրիլ նշան ըրաւ թէ հասկցած էր:—Ձեւ ուղեր, չարունակեց Կամուսհին, թեթեւապես կարմրելով ծերունի ծառային ակնարկին տակ, չեմ ուզեր գիտնալ թէ ի'նչպէս պիտի կարգադրես: Իմ հաչուոյս անցուր. պարզապէս: Հասկցա՞ր:

Կավրիլ անչարժ մնաց:—Եւ ընդհարապէս, յարից Մար' Իվաննա քիչ մը նեղուելով, երբ Իշխանն հոս ըլլայ, իր գործերուն կարգադրութեան համար քեզի պիտի դիմէ, և դուն պիտի հնազանդիս անոր, ինչպէս կ'հնազանդիս ինծի:

=Ինչպէս ձեզի՛, հարցուց Կավրիլ, որու դէմքն արցունք էր:

—Այո՛, ինչպէս ինծի, կրկնեց Կամուսհին հանգամօրէն:

=Հարցնելուս պատճառն այն էր որ սխիկա կրնայ չատ հեռուները տանիլ մեզ, դիտել տուաւ ժամակարարը:

Կամուսհին անոր երեսը նայեցաւ գրեթէ բարկութեամբ:—Իշխանը չի գիտեր թէ ի'նչ է դրամը, չարունակեց Կավրիլ իր հանդարտ ձայնով: Դրամը ժամերուն մէկէն կ'հոսի ափերուն վրայէն պէս:

Կամուսհին ժպտեցաւ ներողամտութեամբ:—Այսպէս պիտի չմնայ միշտ, ըսաւ: Պիտի սովրի հարստութիւն մը անտեսել: Երբ' ինչ որ ըսի, բարի Կավրիլս:

(Շար.) Թարգմ. Ա. ՇԻՐԱԿԱՑԻ

ԿՈՎԿԱՍՅԻ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐԸ

ՏԻԿԻՆ ՀԱՆՐԻ ԿՐԷՎԻԼ

ԳՐԱԿԱՆ ԹԷՐԹՕՆ "ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ,,Ի (60) ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ ԱՌՆՈՒԱԾ

ԻԲ.

Դաշնակահարը քանի մը տարուս պզտիկ էր իրմէ՝ Մար' Իվաննայէ, բայց այդ տարիներուն թիւը չէր անհնցմէ որք ծաղրելի կ'դարձնեն մեծութիւն մը: Աղքատ էր: Ի'նչ փոյթ: Տաղանդ ունէր վերջապէս: Անշուշտ Արտիան, իր ժուռիէն ըլլալուն պէս, պիտի պարտաւորուէր հրաժարիլ հմուտ երաժշտի համբաւ մը չինելու գաղափարէն, բայց ա'ս ալ ինչ փոյթ: Ինք չատ կարեւորութիւն չէր տար այս տեսակ համբաւի: Իրեն և իր բարեկամներուն համար պիտի նուագէր: Երգահանի իր տաղանդը նորէն պիտի փայլէր: Երիտասարդը պիտի հաւանէր: Մար' Իվաննա չէր տարակուսեր: Զէ՞ որ անիկա իրեն համար կ'զգար մին այն սէրերէն որք ամէն արգելքի կ'յաղթեն: Անշուշտ ինք չատ հարուստ էր, բայց ժուռիէն մը կրնայ ամէն բան ընդունիլ կնոջմէն: Ասկից զատ, անձնական մեծ հարստութեան տէր մնալ հաճելի, կամուսհին իր հանդուցեալ ամուսնոյն ստացուածոց հօթներորդ մասը պիտի ժառանգէր, ուստի օրինաց համաձայն: Մնացածը կ'վերաբերէր Սուրիէդի, որ չէր գիտեր և հօրեղբօրը փափաքին համաձայն պիտի չիմացներ մինչեւ որ մէկն ընտրէր իբր ամուսին: Շողոլուն երազ մ'եղաւ այս: Երկու ժամ չափ, Մար' Իվաննա դիտեց անոր ծաւալիլը ցօղի փալփլուն ոսոխկներուն մէջ, ուրկէ արեւը միլիոնաւոր ադամանդներ կ'ցայտեցնէր: Ճիգով մը թօթափեց այդ երազը, երբ լոյսը բաժնուեցաւ պատուհաններէն, և իրական կեանքի ու ամենօրեայ գործերու կատարման դարձաւ: Կէս օրէն ետքը, այդ երազը փայփայեց նորէն ծառերուն մէջ ուր կ'սահէր քալխորով, արագօրէն ձիու մը սրարաւ վազքով: Սուրիէդ, որ քովը էր, ինք ալ մուշտակներու մէջ փաթթուած, նեղութիւն չէր պատճառեր կոմսուհիին: Աղջիկն ալ կ'երազէր լռին ու զուարթ, բայց իր երազն որոշ ձեւ չունէր: Լալկան ցաւասիներու ճիւղերն իրենց փայլուն բեւեռն տակ կ'ծռէին ու կ'օրօրուէին թուլկի: Սառոյցի անշնչաբեր ժամանիկներ կ'ծփային օդին մէջ, ժժգոյն ու պայծառ երկինքին տակ, հագնելով պրիսմայի ամէն գոյները, երկու կիներուն մտածումին պէս: Բանտերնին բանեցաւ: Տուն դարձան, առանց այդ օրուան անբարբառ ու սպիտակափառ երանութեան նսեմացուիը տեսնելու: Իրիկունը, երբ տան մէջ հանդարտութիւնը տիրեց, Մար' Իվաննա գրաւեզրը բացաւ, Թերթ մը Թուղթ առաւ և մէկ անգամէն, առանց վայրկեան մ'իսկ վարանելու, գրեց. «—Սիրելի՛ Սիրիլ, պատահած դէպքերուն խօսքը պիտի չընեմ: Ձեր և իմ վրայ միայն պիտի խօսի՛մ: Անցեալ իրողութիւնները գոյութիւն չունին այլ ևս: Կ'խորհիմ մտերմ Բեւեռպտուկ փոխադրուիլ: Այս առնլը լեցուն է տխուր յիշատակներով: Ասկից զատ, կ'ուզեմ նոր կեանք մը ապրիլ, նոր վայրի մը մէջ: Կ'սիրեմ ձեր ալ հոն գալը: Ձեր ազատը բաւական տևեց կարծեմ, և որովհետեւ այլ ևս պատճառ մը չկայ մեր ազատ տեսակցութիւնները չչարունակելու, եթէ ըսէք որ ինձ համար ունիք միշտ նոյն սէրը, և եթէ ուզ տեսնելու ձեր փափաքը նոյնքան սաստիկ է որքան իմս, ամիսէ մը զիրար պիտի տեսնենք, յուսամ, ապագայ բաժանումներէ ազատ:—Ձերդ անձնուէր ԿՈՄՍՈՒՀԻ ՋԵՎԵՆԴԻՒ.»

Մար' Իվաննա այս նամակն ստորագրեց յաղթական ուրախութիւնով մը: Սուգն աւարտելուն պէս, Իշխանուհի Արտիան անունն էր որ պիտի յաջորդէր իր անուան: Պատասխանը չուշացաւ: Սիրիլ երջանիկ պիտի ըլլար— օ'հ, չա՛տ երջանիկ—, երթալով ի Բեւեռպտուկ և հոն միանալով բարեկամուհիին որ կ'հաճէր իր օրտին մէջ անոր չնորհած օրհնեալ տեղը պահել, բայց կանչն անողոք պահանջումներ ունէր: Վիճնայէն չէր կրնար հեռանալ դռամական պարտականութիւններու պատճառաւ զոր ստեղծած էր իր անփայլուն կացութիւնը: Ուստի, գարնան միայն պիտի կրնար ընել այս ճամբորդութիւնը, նուագահանդէսներու եղանակէն ետքը: Սոսկալի սրտնեղութիւն մը կ'պատճառէր ան իրեն, բայց ձեռքէն ի՞նչ կուգար:

Մինչեւ գարուն սպասե՛լ: Մար' Իվաննա զգաց թէ անկարելի էր առ: կ'մնէր: Արդէն իր նամակին և պատասխանին միջև անցած միջոցն անվերջանալի երեւցած էր իրեն, թէեւ Սիրիլ վայրկեան մ'իսկ կորուսած չէր: Անհամբերութեան տեսակ մը տենդ կը գրաւէր զինք երբ կ'խորհէր այն օրերուն վրայ որք տակաւին պէտք էր անցնէին մինչեւ որ գայն տեսնէր: Ի'նչ պիտի ըլլար եթէ այդ օրերն ամիսներ ըլլային: Թերթ մը Թուղթ առաւ և գրեց իր յանդգնագին լայն գիրով. «—Այդ գործը կարգադրեցէք Կավրիլի հետ, որ ձեր ըսածները պիտի ընէ, և չուտ դարձէք»: Կավրիլ կանչուեցաւ իսկոյն: Ծառան իր տիրուհիին մտիկ ըրաւ անվրդով ու անբարբառ.—Իշխան Արաիանէն հետակ մը պիտի ընդունիս: Ինչ որ հրամայէ՝ պիտի ընես: Իր գործերը պիտի կարգադրես և ուղածէն 2000 րուպլ աւելի պիտի ղրկես: Հասկցա՞ր:

Կավրիլ նշան ըրաւ թէ հասկցած էր:—Ձեւ ուղեր, չարունակեց Կամուսհին, թեթեւապես կարմրելով ծերունի ծառային ակնարկին տակ, չեմ ուզեր գիտնալ թէ ի'նչպէս պիտի կարգադրես: Իմ հաչուոյս անցուր. պարզապէս: Հասկցա՞ր:

Կավրիլ անչարժ մնաց:—Եւ ընդհարապէս, յարից Մար' Իվաննա քիչ մը նեղուելով, երբ Իշխանն հոս ըլլայ, իր գործերուն կարգադրութեան համար քեզի պիտի դիմէ, և դուն պիտի հնազանդիս անոր, ինչպէս կ'հնազանդիս ինծի:

=Ինչպէս ձեզի՛, հարցուց Կավրիլ, որու դէմքն արցունք էր:

—Այո՛, ինչպէս ինծի, կրկնեց Կամուսհին հանգամօրէն:

=Հարցնելուս պատճառն այն էր որ սխիկա կրնայ չատ հեռուները տանիլ մեզ, դիտել տուաւ ժամակարարը:

Կամուսհին անոր երեսը նայեցաւ գրեթէ բարկութեամբ:—Իշխանը չի գիտեր թէ ի'նչ է դրամը, չարունակեց Կավրիլ իր հանդարտ ձայնով: Դրամը ժամերուն մէկէն կ'հոսի ափերուն վրայէն պէս:

Կամուսհին ժպտեցաւ ներողամտութեամբ:—Այսպէս պիտի չմնայ միշտ, ըսաւ: Պիտի սովրի հարստութիւն մը անտեսել: Երբ' ինչ որ ըսի, բարի Կավրիլս:

(Շար.) Թարգմ. Ա. ՇԻՐԱԿԱՑԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ամերիկահայ գրականության մասին ամենից հաճախ հնչող հարցերից մեկն է՝ ինչո՞ւ ամերիկահայ գրողները չեն գրում ամերիկյան կյանքի մասին։ Ինչո՞ւ նրանց գրքերի մեծ մասը նվիրված է հայրենի կյանքին, հայրենի հիշողություններին, հայրենի կարոտին։ Ինչո՞ւ նրանք չեն ներթափանցում ամերիկյան միջավայրի խորքերը, չեն դառնում ամերիկյան գրականության մաս։

Այս հարցերը հաճախ տրվում են ոչ միայն ընթերցողների, այլև գրողների կողմից։ Եվ դրանք ունեն իրենց հիմքերը։ Ամերիկահայ գրողների մեծ մասը իսկապես ապրում է հայրենի կյանքով, հայրենի հիշողություններով, հայրենի կարոտով։ Նրանք ամերիկյան կյանքի մեջ ներթափանցելու, այն իրենց գրքերում արտացոլելու ջանքեր չեն գործադրում։ Նրանք ամերիկյան կյանքի մեջ ներթափանցելու, այն իրենց գրքերում արտացոլելու ջանքեր չեն գործադրում։

Ինչո՞ւ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՔԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՔԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ ՄԵԿ ՌՈՒԲԼԻ

Հանքարանի Տնօրինութիւնը կը յայտնէ, որ 1914 թուականի Յունուարի 1-էն սկսեալ Հանքարանի Գրասենեակը կը գտնուի Երեւան, Ալեքսանդրապոլեան փողոց, Ռուսական Առեւտրական Բանկի շէնքին մէջ։

Հանքարանի Տնօրինութիւն։

ՇԱՐԹՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԵՐՔԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ.— Ռուսիոյ Ձարին ծննդեան տարեդարձին առթիւ, Վեհ. Սուլթանը Բ. օր չնորհաւորական հեռագիր մ՚ուղղեց Ն. Կայս. Վեհափառութեան, որ հեռագրով չնորհակալութիւն յայտնեց։

—Ռուս դեսպան Մ. Զինովիև այս առթիւ հացկերոյթ մը տուաւ, որուն ներկայ եղան աւստրիական, սերպիական, ռումանական և պելճիական դեսպանները։

ՍՊԱՆԻՈՑ թագաւորին թագադրութեան հանդէսին առթիւ, Վեհ. Սուլթանը չնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Ն. Արքայական Վեհափառութեան, որ հեռագրով իր չնորհակալութիւնն յայտնեց։

ԴԱՐԴԱՆԷԼԷ կ՚գրուի թէ Գերման Սպայակոյտէն գնդապետ Եանքէի հրաժանին տակ գտնուած պատուիրակութիւնը, որ Փոքր Ասիոյ մէջ կ՚ճամբորդէ պատմական ուսումնասիրութիւններ կատարելու, մանաւանդ Մեծն Ալեքսանդրի պատերազմներուն վրայ, Փիւգա ուղևորեր է Կրանիքայի ճակատամարտին վայրն այցելելու համար։

ԿԱՑՍԵՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ.— Կրթական նախարար Ճէվտէթ պէյ որոշեց յառաջիկայ Սեպտ. 1էն սկսեալ յատուկ դասարան մը բանալ Կայսերական Համալսարանին մէջ, թուրքերէնի, պարսկերէնի և արաբերէնի ուսուցման համար, երեք տարուան չրջանով։ Իսկ փրանսերէնի, գերմաներէնի և ռուսերէնի ուսման չրջանը չորս տարի պիտի ըլայ։

ՍՆԱՆԿԱՑԱՆ ձէթի վաճառական Եանի և Քոստանդին ընկերք, եմիլ Իսկէլէսի։

ՍՊԱՆԵԱԼ ԼԵՄԱՆ ՀԱՆԸՄԻ ԱՄՈՒՈՆՈՅՆ՝ ՀԱՖԸԶ ԻՊՐԱՀԻՄԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գ. օր Պոլսոյ Եղեռնադատ Ատեանին առջեւ սկսաւ դասը Հաֆըզ Իպրահիմի, որ ամբաստանուած է թէ իր մանկամարդ կինը՝ Լէման հանըմ սպաննած է։ Լէման հանըմ զինուորական բժիշկի մը 16—17 տարեկան աղջիկն է, որ իր հօրենական տունը լքանելով, իր սիրած երիտասարդին հետեւած և ապա անոր հետ ամուսնացած էր։ Մեր ընթերցողք կ՚իմանան այս սպանութեան պարագաները, և այն չահեկանութիւնն որ յառաջ եկաւ երկու յաղորդական դիմումներ ընելու վերաբերեալ հակառակ կողմերէն։ Առաջին դատավարութեան վրայ արդէն երեկ տեղեկագրեր մը ունէաք, բայց որպէս զի մեր ընթերցողք լաւ ըմբռնեն դատավարութեան չարունակութիւնը, որ յառաջիկայ Դ. օր տեղի պիտի ունենայ, հարկ կ՚համարինք այսօր ալ դնել այս գաղտնի կարեւոր վաւերաթուղթերը։

Ամբաստանեալը։—«Ամբաստանեալ Ատեանը, կ. Պոլսոյ հարցաքննիչ դատաւորին հարցաքննութեանց եւ ուրիշ օրինական ապացոյցներու յենլով՝ իր 1902 ապրիլ 16 եւ 73 թիւ տեղեկագրով արուած ժամբաժանութեանց համաձայն կ՚ամբաստանէ Հասանի որդին Իպրահիմը, թէ իր կինը՝ Լէման հանըմը՝ բսպանած է 1902 մարտ 17ի գիշերը, իրենց բնակարանին մէջ, Ունգարեան, Ազապլար Փաքեաը։

«Ամբաստանեալ Ատեանն հետեւեալ օրինական կէտերուն վրայ կ՚հիմնէ իր ամբաստանութիւնը։

Դէպքէն անմիջապէս ետքը ամբաստանեալն իր հարցաքննութեան մէջ բսած է թէ Լէման հանըմ իր անճատանեակ քնանալէն առտուան, «հօրդ ու մօրդ քով սանկ ըրիր նանկ ըրիր» բսելով, մէկդեղ կեցած վեցհարուածեանն առաւ եւ անձնասպան եղաւ։ Իսկ ընդհ. դատախազին առջեւ կրկին հարցաքննուելով, սակայ պատասխ է. «Հրազէնը դեռ չպարպուած, արթընցայ եւ տեսայ որ Լէման հանըմ «գորթս կ՚լմնայ կոր» բսելով, վեցհարուածեանը կուրծքին կրթնցուց եւ անմիջապէս կրակ ըրաւ. չուարեցայ, հրազէնը կնոջս ձեռքէն առի»։ Սակայն իր վերջին հարցաքննութեանց մէջ նախորդ բսածներն ուրանալով կ՚բսէ թէ «չուարուէմ ինչ բսելս չգիտցայ առաջին հարցաքննութեանս առեն, եւ թէ ճշմարտութիւնը սա է որ հրազէնին ձայնէն արթնցայ եւ Լէման հանըմին սպանուած ըլլալը տեսայ»։ Այս հակասական պատասխաններէն զատ ամբաստանեալը կ՚բսէ նաեւ թէ «կիրակի օր, վեցհարուածեան ունէի վրաս, զոր տուն վերադարձիս բազմոցին վրայ նետեցի. հրազէնը պարպուն չունէր։ Հրազէնին ձայնէն անմիջապէս ետք Լէման հանըմ ձեռքի վեցհարուածեանը գետինը ձգեց, զոր առնելով սենեակին մէկ ուրիշ կողմը նետեցի. այն առեն բազմոցին վրայ նստած էի եւ ոչ թէ կայնած»։

«Ամբաստանեալին հայրը, մայրն եւ քոյրը՝ Կիւլնազ հանըմ կ՚ներքեւն անոր այս խօսքերը։ Ասկից զատ, դէպքէն անմիջապէս ետքը ամբաստանեալին երկու մառուըներուն միջեւ վառօդի հետք տեսնուած է։

«Նոյնպէս դիաշնութեան տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ, գնտակին ընթացքն եւ վէրքին բացուածքը բացորոշ կ՚ապացուցանեն թէ Լէման հանըմ ո՛չ թէ անձնասպան եղած այլ ուրիշի մը ձեռքով սպաննուած է։ Այս բժշկական քննութեան գիտական հիմերու համաձայն կատարուած ըլլալն ալ վաւերացուած է Կայսերական բժշկական վարժարանէն։

«Նոյնպէս ոճրին վայրն հանդիսացող սենեակին մէջ յիշեալ Հաֆըզ Իպրահիմն եւ Լէման հանըմէն զատ ուրիշ մէկը չկար, ինչ որ հաստատուած է ապացոյցներով։ Այս ամէն ապացոյցները վրայ յենլով կ՚հաստատուի թէ Հաֆըզ Իպրահիմ առանց կանխամտածութեան գործած է այս ոճիրը։»

1318 ապրիլ 20

Ամբաստանագրին ընթերցումէն ետք նախագահը պարզեց անոր պարունակութիւնը, եւ ապա ընդհ. դատախազը կարդաց իր ամբաստանագիրը։ Նախագահին հարցման վրայ ամբաստանեալը սա յայտարարութիւնն ըրաւ.

—Կիրակի առտու էրենգիւղ՝ մօրեղբօրս գացած էի. վերադառնալու ատեն, ժամ 8ին մէկուկէս, Ուրքաթ, ժամ 8ին միջոցները, Պէշիքթաշի թաղապետական պաշտօնատան մէջ միացանք այն բժիշկներուն հետ որք յառաջագոյն բժշկական վարժարանը զրկուած տեղեկագիրը ստորագրած էին, և Պոլսոյ Նախադատ Ատենի ընդհ. դատախազ Ազմի պէյի հետ ի միասին գացինք Մայչգայի գերեզմանատունը, և դիակը գերեզմանէն հանեցինք։ Արտաքին քննութենէն տեսնուեցաւ թէ ձախ ձեռքին մատները վառօդի և տորուածքի հետքեր կ՚կրէին։ Ետեւոյ ժամանած պատճառով՝ դող վերքը քննուեցաւ. որովայնի վերի մասին վրայ իրր 3 սանտիմէդր դէպ ի կուրծքն ուի միլիմէդր տրամագծով վերքի մը բերանը, և անոր բոլորտիքն ալ 3 սանտիմէդր տրամագծով այրուածքի բոլորակ մը տեսանք։ Վերքին մուքի և եզբի բերանները քննելով, տեսանք որ կապարը վերէն վար, ձախէն դէպ յօղ 1½ սանտիմէդր հեռաւորութիւն մը կտրած անցած էր, և ենթադրելով որ կապարը ձախէն աջ և վերէն վար իր ընթացքին մէջ հանդիպակաց կողմին հանդիպելով իր ուղղութիւնը խոտորած կրնայ ըլլալ, հարկ դատեցինք այդ կողմին վրայ դիտողութիւն կատարել։ Քննութենէն հասկցուեցաւ որ կապարը վերջին երկու բեռանիներուն ուղղութեամբ մխրճած ծակելով, միջնորմին հանդիպեր և առանց խոտորելու ծակելով դուրս ելեր է, ինչպէս որ առաջին անգամ քննողներուն վկայութեամբ, կապարն ալ հանգուցելոյն վարտիքին մէջէն գտնուած է եղեր։ Դիակն յետոյ թաղելով, Դ. չրջանակի թաղապետական պաշտօնատան մէջ վերոյիշեալ բժիշկներուն հետ խորհրդակցութիւն կատարեցինք, և ամէն մէկուն կարծիքը զատ զատ հարցուցինք, և այս մասին պատրաստած երեք տեղեկագիրներն ընդ գրոյս կ՚մատուցանենք։ Ինչպէս անոնցմէ ալ պիտի տեսնուի, մեզի կատարեալ համոզում գոյացաւ թէ հանգուցեալ Լէման հանըմն, զոր անձնասպանութենէ յառաջ չէ եկած, այլ ուրիշի մը ձեռամբ, որուն ի հաստատութիւն սոյն տեղեկագիրը տրուեցաւ, անոր կցելով նաև ոստիկանական նախաքննութեան, Բերայի ոստիկանութեան, և Եըլտըզի հիւանդանոցին բժիշկներուն նախապէս տուած տեղեկագրերը։»

Սթոքբրոնեան
Քաղաքային բժշկական ժողովին և առողջապահական
վարչութեան անդամ
Մէրլինօ Աթէթորի
Մէրլինօ Աբէթորէ

Ինչպէս յայտնի է, ոստիկանական նախաքննութեան և Բերայի ոստիկանութեան բժիշկներուն տուած տեղեկագրերուն եզրակացութիւնը հակառակ էին. առաջինն անձնասպանութեան և երկրորդն սպանութեան կողմը կ՚հակեին։

Նախագահն ապա հարցաքննեց տասրսամեայ Լէման հանըմի հայրը, Տօքթ. Իհսան պէյ, որ սա արտաճմլիկ յայտարարութիւնն ըրաւ.

Յայտարարութիւն Տօքթ. Իհսան պէյէ. —Անցած մարի Մեպտեմբեր 17ի կիրակին հիւանդանոցին մէջ հակելու կարգն իս էր. ժամ 11ին տուն եկայ. քրոջս հարցուցի թէ Լէմանն ո՛ւր է. պատասխան չտուաւ. ժամ կէսին սրդաս, Ռէնան, ամապարանքով քովս գալով ըսաւ. «պէյ պապա, քոյրս փախցուցեր են. փողոց նետուեցայ և չնտակ աներջա՛ գնդապետ Այրի պէյի տունը վազեցի. ի՛նչ տեսնամ, աղէկ, ամէն մարդ կուլար։

Հարցուցի թէ աղջիկս որո՛ւ հետ և ո՛ր փախած էր. «չենք գիտեր» բսին. յետոյ թաղին պահապան Մուսա աղայէն տեսուչի որ «թուրլուճա»ՀասանԻն տղուն՝ Հաֆըզ Իպրահիմի կողմէ առեւանգուած էր. ո՛ւր երթալնին հարցուցի պահապանին. բսաւ թէ երկու սեւաւարիի կիներ, երիտասարդի մը հետ, կառք նստեցուցին Լէմանը և Մաչքայի ղրանցին առջեւէն գացին։

Յաջորդ Ջորքջաթթի օրը, դեր—հազարապետ եաւեր էֆ.ի հետ «թուրլուճի»ին գացինք, բայց չգտանք։ Նոյն պահուն խանութին առջեւէն հօտ մը անցնելով՝ նշան ըրաւ ինձ որ քովը երթամ։

—Իհսան պէյը դո՞ւբ էք. բժի՞շկ էք. աղջիկ ունի՞ք, հարցուց։

—Այո՛, պատասխանեցի։

—Երեկ գիշեր ինձ ներկայացան և 10 ոսկի առին որ ձեր աղջկան նէյհմնէ կատարեմ. չյօժարեցայ. բայց Լէմէկ—Եէմէզ Թաղի իմամը՝ Օսման էֆ.՝ երկու ոսկիով կարգեց լմնցուց։

Իմամ էֆ.էն ալ լուրն առնելէս ետք ոստիկանական պահակատունը դիմելով, իրողութիւնն իմացուցի։ Ետոյ Օսման էֆ.ին գտայ և հարցուցի.

—Իմ՚ն կարգեցիր աղջիկս։

—Էյո՛, ըսաւ. երբ այր մը ու կին մը ինձ ներկայանան, արգելք մը չեմ տեսներ զանոնք կարգելու։

—Ի՞նչպէս համարձակեցար, քանի որ ծնողացը համաձայնութեան գիրը, դատարանին հրամանագիրը, և մանաւանդ ծնողքեան վկայագիրը չկար մէջտեղ։ Միւնեան ոստիկանութեան յանձնելի անմիջապէս։ Հարմանքը եղաւ սակայն։ Գնդապետ Այրի պէյ մեզի եկաւ կընդա հիւանդութեան պատճառաւ։ Ինչ մը եաքը զաւակս ալ առնելու նպատակաւ, Բերայի ոստիկանութեան բժիշկ Լուիմի պէյն հրաւիրեցի, բայց բացակայ ըլլալով, իր պաշտօնակից Տիգրան էֆ.ն եկաւ և քընննեց. ան ալ կասկածեցաւ, հետեւեալ օրը բժշկական խորհրդակցութիւն մը կատարել տալ ուզեցի, բայց այնչափ ժամանակ չէր որ չէր գիտեր թէ զո՛վ հրաւիրեմ։ Այս մէկդիս, ջաչկգնութեան համար, գնդապետ Զէքի և դեր—հազարապետ Պէհիմ ու Լուիմի պէյերն եկան, որք քննութեամբ հաստատեցին թէ աղջիկս ոճրի մը զոհ եղած էր, և իրենց տեղեկագիրը պատրաստեցին։ 15 վայրկեան վերջ Վեհ. կայսեր բժիշկ գնդապետ Եուսուֆ Զէքի պէյ, և ուրիշ չորս բժիշկներ ալ եկան, որք նոյնպէս համամիտ գտնուեցան ինձ. ուստի երկու աղերսագիր մատուցի, մէկը գատական նախարարութեան և միւսն ալ Կայսերական Պալատ։ Դիաշնութիւնն ալ կատարուեցաւ, որով անգամ մ՚ալ հաստատուեցաւ ոճրին գոյութիւնը։

Նախագահ.—Ինչէ՞ն կասկած ծագեցաւ ձեր մտքին մէջ թէ ոճիր էր։

—Ես բժիշկ եմ, ա՛ն ալ զաւակս է։

—Դիտական ապացոյցներդ բսէ՛։

—Նախ աղջիկս ձախլիկ չէր, վարժարանի ուսուցչուհիներէն կրնաք հաստատել, ձախ ձեռքով վեցհարուածեան պարզել անկարելի է, եթէ պարզուի իսկ, գնտակը պէտք է վարէն ելնէ. մանաւանդ սպանման գործիքն ալ վեցհարուածեան է, զոր գործածելու վարժ չէր աղջիկս։ Հետեւաբար աղջիկս, Լէման հանըմ, որ վեց ամսու չրջի էր, կանխամտածութեամբ սպանուած է ամուսնոյն Հաֆըզ Իպրահիմի կողմէ, ուստի արդարութիւն կ՚պահանջեմ։ (Մնացեալը Բ.)

ՅԱԿՈՐ ՏԻԼԻՄԷԹԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Պոլիս, Մահմուտ—Փաշայէն ետքը, Թ. 271

Վաճառատանս մէջ կ՚ծախուին հարսնիքի համար ամէն տեսակ չաքարեղէններ և ըմպելիներ, ինչպէս նաև եղեկոյթներու և անուան օրհնութեան օրերու համար տեսակ տեսակ չաքարներ և ըմպելիներ։

Անուշեղէններու յատուկ գործարան մ՚ալ ունենալով վաճառատունս, յանձնարարած անուշեղէնները և զանազան չաքարեղէնները մեծ ուշադրութեամբ կ՚պատրաստուին։ Վաճառատանս մէջ կ՚գտնուի նաեւ ֆրանսական և ուրիշ տեսակ չաքարներու ճոխ մեծութիւնը։

Գործերէ եղած յանձնարարութիւններ մեծ փութով կ՚կատարուին։ Գիները չատ ժամն են։

ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ ԹԷՅԶԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Կ. Պոլիս, Նո 23, 25, Պազը Ալթ Ճոփփու

ԴԱՍԱՎԻՒ ՏԸ ՄՕՊԻՒՐԻՆ

ԴՐԱՄԻՆ ՁՕՀԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ.— ԵՐԻՒ ՓՈՅՐԵՐԸ

ԼԲ.

—Այո՛, ապացուցէ՛ք, ըսաւ Լազարին։

=Շնորհակալ եմ, Տիկի՛ն Մարքիզուհի։ Գործս կ՚դիւրացնէք։ Ա՛լ չեմ ամբաստաներ։ Ինքզինքս կ՚արդարացնեմ։

Երիտասարդը թղթապանակն հանեց, բացաւ, նամակ մ՚առաւ, Հէքդորի տուաւ եւ ըսաւ.—Կարդացէ՛ք։

Իլհանը, Լազարինի գիրը ճանչնալով, սարսռաց։—Կարդացէ՛ք, կրկնեց Մարսէլ։

Հէքդոր լափեց չորս երեսնոց նամակը զոր Մարքիզուհին գրած էր Մարսէլը Դուռ տիւ Ռուա կանչելով։ Թերեւս մոռցուած չէ թէ այս նամակը սա խօսքերով կ՚վերջանար.«—Նամակս առնելնուդ եւ Բարիզէ մեկնելնուդ միջեւ անցած պահուն, որ յուսամ թէ կարճ պիտի ըլայ, մարդու հետ մի՛ տեսնուիք, նոյն իսկ հօրս հետ։ Մանաւանդ իմ խօսքս մի՛ ընէք։ Ձեր ձայնը կ՚դողայ իմ անունս արտասանած առեն եւ այս յուզումը կրնայ մտանել մեզ։ Զգացումներուս մասին բան մը չեմ ըսեր ձեզ։ Այսօրուան վիճակս այլապէս նշանակալից է քան ամէնէն պերճախօս պարբերութիւնները։ Մտածկեց չեմ յիշ տարեխոնին յիշ հակառակութիւն անձինքս եւ անյաւակալ ազատութեան։ ԱՁԳ ՀԵՆԻՐ ԿՐՆԱՐ ՄԵՌՁՆԵԼ տանելուն իր հարցաքննութեան մէջ բսած է թէ Լէման հանըմ իր անճատանեակ քնանալէն առտուան, «հօրդ ու մօրդ քով սանկ ըրիր նանկ ըրիր» բսելով, մէկդեղ կեցած վեցհարուածեանն առաւ եւ անձնասպան եղաւ։ Իսկ ընդհ. դատախազին առջեւ կրկին հարցաքննուելով, սակայ պատասխ է. «Հրազէնը դեռ չպարպուած, արթընցայ եւ տեսայ որ Լէման հանըմ «գորթս կ՚լմնայ կոր» բսելով, վեցհարուածեանը կուրծքին կրթնցուց եւ անմիջապէս կրակ ըրաւ. չուարեցայ, հրազէնը կնոջս ձեռքէն առի»։ Սակայն իր վերջին հարցաքննութեանց մէջ նախորդ բսածներն ուրանալով կ՚բսէ թէ «չուարուէմ ինչ բսելս չգիտցայ առաջին հարցաքննութեանս առեն, եւ թէ ճշմարտութիւնը սա է որ հրազէնին ձայնէն արթնցայ եւ Լէման հանըմին սպանուած ըլլալը տեսայ»։ Այս հակասական պատասխաններէն զատ ամբաստանեալը կ՚բսէ նաեւ թէ «կիրակի օր, վեցհարուածեան ունէի վրաս, զոր տուն վերադարձիս բազմոցին վրայ նետեցի. հրազէնը պարպուն չունէր։ Հրազէնին ձայնէն անմիջապէս ետք Լէման հանըմ ձեռքի վեցհարուածեանը գետինը ձգեց, զոր առնելով սենեակին մէկ ուրիշ կողմը նետեցի. այն առեն բազմոցին վրայ նստած էի եւ ոչ թէ կայնած»։

«Ամբաստանեալին հայրը, մայրն եւ քոյրը՝ Կիւլնազ հանըմ կ՚ներքեւն անոր այս խօսքերը։ Ասկից զատ, դէպքէն անմիջապէս ետքը ամբաստանեալին երկու մառուըներուն միջեւ վառօդի հետք տեսնուած է։

«Նոյնպէս դիաշնութեան տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ, գնտակին ընթացքն եւ վէրքին բացուածքը բացորոշ կ՚ապացուցանեն թէ Լէման հանըմ ո՛չ թէ անձնասպան եղած այլ ուրիշի մը ձեռքով սպաննուած է։ Այս բժշկական քննութեան գիտական հիմերու համաձայն կատարուած ըլլալն ալ վաւերացուած է Կայսերական բժշկական վարժարանէն։

«Նոյնպէս ոճրին վայրն հանդիսացող սենեակին մէջ յիշեալ Հաֆըզ Իպրահիմն եւ Լէման հանըմէն զատ ուրիշ մէկը չկար, ինչ որ հաստատուած է ապացոյցներով։ Այս ամէն ապացոյցները վրայ յենլով կ՚հաստատուի թէ Հաֆըզ Իպրահիմ առանց կանխամտածութեան գործած է այս ոճիրը։»

1318 ապրիլ 20

Ամբաստանագրին ընթերցումէն ետք նախագահը պարզեց անոր պարունակութիւնը, եւ ապա ընդհ. դատախազը կարդաց իր ամբաստանագիրը։ Նախագահին հարցման վրայ ամբաստանեալը սա յայտարարութիւնն ըրաւ.

—Կիրակի առտու էրենգիւղ՝ մօրեղբօրս գացած էի. վերադառնալու ատեն, ժամ 8ին միջոցները, Պէշիքթաշի թաղապետական պաշտօնատան մէջ միացանք այն բժիշկներուն հետ որք յառաջագոյն բժշկական վարժարանը զրկուած տեղեկագիրը ստորագրած էին, և Պոլսոյ Նախադատ Ատենի ընդհ. դատախազ Ազմի պէյի հետ ի միասին գացինք Մայչգայի գերեզմանատունը, և դիակը գերեզմանէն հանեցինք։ Արտաքին քննութենէն տեսնուեցաւ թէ ձախ ձեռքին մատները վառօդի և տորուածքի հետքեր կ՚կրէին։ Ետեւոյ ժամանած պատճառով, դող վերքը քննուեցաւ. որովայնի վերի մասին վրայ իրր 3 սանտիմէդր դէպ ի կուրծքն ուի միլիմէդր տրամագծով վերքի մը բերանը, և անոր բոլորտիքն ալ 3 սանտիմէդր տրամագծով այրուածքի բոլորակ մը տեսանք։ Վերքին մուքի և եզբի բերանները քննելով, տեսանք որ կապարը վերէն վար, ձախէն դէպ յօղ 1½ սանտիմէդր հեռաւորութիւն մը կտրած անցած էր, և ենթադրելով որ կապարը ձախէն աջ և վերէն վար իր ընթացքին մէջ հանդիպակաց կողմին հանդիպելով իր ուղղութիւնը խոտորած կրնայ ըլլալ, հարկ դատեցինք այդ կողմին վրայ դիտողութիւն կատարել։ Քննութենէն հասկցուեցաւ որ կապարը վերջին երկու բեռանիներուն ուղղութեամբ մխրճած ծակելով, միջնորմին հանդիպեր և առանց խոտորելու ծակելով դուրս ելեր է, ինչպէս որ առաջին անգամ քննողներուն վկայութեամբ, կապարն ալ հանգուցելոյն վարտիքին մէջէն գտնուած է եղեր։ Դիակն յետոյ թաղելով, Դ. չրջանակի թաղապետական պաշտօնատան մէջ վերոյիշեալ բժիշկներուն հետ խորհրդակցութիւն կատարեցինք, և ամէն մէկուն կարծիքը զատ զատ հարցուցինք, և այս մասին պատրաստած երեք տեղեկագիրներն ընդ գրոյս կ՚մատուցանենք։ Ինչպէս անոնցմէ ալ պիտի տեսնուի, մեզի կատարեալ համոզում գոյացաւ թէ հանգուցեալ Լէման հանըմն, զոր անձնասպանութենէ յառաջ չէ եկած, այլ ուրիշի մը ձեռամբ, որուն ի հաստատութիւն սոյն տեղեկագիրը տրուեցաւ, անոր կցելով նաև ոստիկանական նախաքննութեան, Բերայի ոստիկանութեան, և Եըլտըզի հիւանդանոցին բժիշկներուն նախապէս տուած տեղեկագրերը։»

Սթոքբրոնեան
Քաղաքային բժշկական ժողովին և առողջապահական
վարչութեան անդամ
Մէրլինօ Աթէթորի
Մէրլինօ Աբէթորէ

Ինչպէս յայտնի է, ոստիկանական նախաքննութեան և Բերայի ոստիկանութեան բժիշկներուն տուած տեղեկագրերուն եզրակացութիւնը հակառակ էին. առաջինն անձնասպանութեան և երկրորդն սպանութեան կողմը կ՚հակեին։

Նախագահն ապա հարցաքննեց տասրսամեայ Լէման հանըմի հայրը, Տօքթ. Իհսան պէյ, որ սա արտաճմլիկ յայտարարութիւնն ըրաւ.

Յայտարարութիւն Տօքթ. Իհսան պէյէ. —Անցած մարի Մեպտեմբեր 17ի կիրակին հիւանդանոցին մէջ հակելու կարգն իս էր. ժամ 11ին տուն եկայ. քրոջս հարցուցի թէ Լէմանն ո՛ւր է. պատասխան չտուաւ. ժամ կէսին սրդաս, Ռէնան, ամապարանքով քովս գալով ըսաւ. «պէյ պապա, քոյրս փախցուցեր են. փողոց նետուեցայ և չնտակ աներջա՛ գնդապետ Այրի պէյի տունը վազեցի. ի՛նչ տեսնամ, աղէկ, ամէն մարդ կուլար։

Հարցուցի թէ աղջիկս որո՛ւ հետ և ո՛ր փախած էր. «չենք գիտեր» բսին. յետոյ թաղին պահապան Մուսա աղայէն տեսուչի որ «թուրլուճա»ՀասանԻն տղուն՝ Հաֆըզ Իպրահիմի կողմէ առեւանգուած էր. ո՛ւր երթալնին հարցուցի պահապանին. բսաւ թէ երկու սեւաւարիի կիներ, երիտասարդի մը հետ, կառք նստեցուցին Լէմանը և Մաչքայի ղրանցին առջեւէն գացին։

Յաջորդ Ջորքջաթթի օրը, դեր—հազարապետ եաւեր էֆ.ի հետ «թուրլուճի»ին գացինք, բայց չգտանք։ Նոյն պահուն խանութին առջեւէն հօտ մը անցնելով՝ նշան ըրաւ ինձ որ քովը երթամ։

—Իհսան պէյը դո՞ւբ էք. բժի՞շկ էք. աղջիկ ունի՞ք, հարցուց։

—Էյո՛, պատասխանեցի։

—Երեկ գիշեր ինձ ներկայացան և 10 ոսկի առին որ ձեր աղջկան նէյհմնէ կատարեմ. չյօժարեցայ. բայց Լէմէկ—Եէմէզ Թաղի իմամը՝ Օսման էֆ.՝ երկու ոսկիով կարգեց լմնցուց։

Իմամ էֆ.էն ալ լուրն առնելէս ետք ոստիկանական պահակատունը դիմելով, իրողութիւնն իմացուցի։ Ետոյ Օսման էֆ.ին գտայ և հարցուցի.

—Ի՞նչն կարգեցիր աղջիկս։

—Էյո՛, ըսաւ. երբ այր մը ու կին մը ինձ ներկայանան, արգելք մը չեմ տեսներ զանոնք կարգելու։

—Ի՞նչպէս համարձակեցար, քանի որ ծնողացը համաձայնութեան գիրը, դատարանին հրամանագիրը, և մանաւանդ ծնողքեան վկայագիրը չկար մէջտեղ։ Միւնեան ոստիկանութեան յանձնելի անմիջապէս։ Հարմանքը եղաւ սակայն։ Գնդապետ Այրի պէյ մեզի եկաւ կընդա հիւանդութեան պատճառաւ։ Ինչ մը եաքը զաւակս ալ առնելու նպատակաւ, Բերայի ոստիկանութեան բժիշկ Լուիմի պէյն հրաւիրեցի, բայց բացակայ ըլլալով, իր պաշտօնակից Տիգրան էֆ.ն եկաւ և քընննեց. ան ալ կասկածեցաւ, հետեւեալ օրը բժշկական խորհրդակցութիւն մը կատարել տալ ուզեցի, բայց այնչափ ժամանակ չէր որ չէր գիտեր թէ զո՛վ հրաւիրեմ։ Այս մէկդիս, ջաչկգնութեան համար, գնդապետ Զէքի և դեր—հազարապետ Պէհիմ ու Լուիմի պէյերն եկան, որք քննութեամբ հաստատեցին թէ աղջիկս ոճրի մը զոհ եղած էր, և իրենց տեղեկագիրը պատրաստեցին։ 15 վայրկեան վերջ Վեհ. կայսեր բժիշկ գնդապետ Եուսուֆ Զէքի պէյ, և ուրիշ չորս բժիշկներ ալ եկան, որք նոյնպէս համամիտ գտնուեցան ինձ. ուստի երկու աղերսագիր մատուցի, մէկը գատական նախարարութեան և միւսն ալ Կայսերական Պալատ։ Դիաշնութիւնն ալ կատարուեցաւ, որով անգամ մ՚ալ հաստատուեցաւ ոճրին գոյութիւնը։

Նախագահ.—Ինչէ՞ն կասկած ծագեցաւ ձեր մտքին մէջ թէ ոճիր էր։

—Ես բժիշկ եմ, ա՛ն ալ զաւակս է։

—Դիտական ապացոյցներդ բսէ՛։

—Նախ աղջիկս ձախլիկ չէր, վարժարանի ուսուցչուհիներէն կրնաք հաստատել, ձախ ձեռքով վեցհարուածեան պարզել անկարելի է, եթէ պարզուի իսկ, գնտակը պէտք է վարէն ելնէ. մանաւանդ սպանման գործիքն ալ վեցհարուածեան է, զոր գործածելու վարժ չէր աղջիկս։ Հետեւաբար աղջիկս, Լէման հանըմ, որ վեց ամսու չրջի էր, կանխամտածութեամբ սպանուած է ամուսնոյն Հաֆըզ Իպրահիմի կողմէ, ուստի արդարութիւն կ՚պահանջեմ։ (Մնացեալը Բ.)

ՅԱԿՈՐ ՏԻԼԻՄԷԹԻՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Պոլիս, Մահմուտ—Փաշայէն ետքը, Թ. 271

Վաճառատանս մէջ կ՚ծախուին հարսնիքի համար ամէն տեսակ չաքարեղէններ և ըմպելիներ, ինչպէս նաև եղեկոյթներու և անուան օրհնութեան օրերու համար տեսակ տեսակ չաքարներ և ըմպելիներ։

Անուշեղէններու յատուկ գործարան մ՚ալ ունենալով վաճառատունս, յանձնարարած անուշեղէնները և զանազան չաքարեղէնները մեծ ուշադրութեամբ կ՚պատրաստուին։ Վաճառատանս մէջ կ՚գտնուի նաեւ ֆրանսական և ուրիշ տեսակ չաքարներու ճոխ մեծութիւնը։

Գործերէ եղած յանձնարարութիւններ մեծ փութով կ՚կատարուին։ Գիները չատ ժամն են։

ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ ԹԷՅԶԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ «ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Կ. Պոլիս, Նո 23, 25, Պազը Ալթ Ճոփփու

ԴԱՍԱՎԻՒ ՏԸ ՄՕՊԻՒՐԻՆ

ԴՐԱՄԻՆ ՁՕՀԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ.— ԵՐԻՒ ՓՈՅՐԵՐԸ

ԼԲ.

—Այո՛, ապացուցէ՛ք, ըսաւ Լազարին։

=Շնորհակալ եմ, Տիկի՛ն Մարքիզուհի։ Գործս կ՚դիւրացնէք։ Ա՛լ չեմ ամբաստաներ։ Ինքզինքս կ՚արդարացնեմ։

Երիտասարդը թղթապանակն հանեց, բացաւ, նամակ մ՚առաւ, Հէքդորի տուաւ եւ ըսաւ.—Կարդացէ՛ք։

Իլհանը, Լազարինի գիրը ճանչնալով, սարսռաց։—Կարդացէ՛ք, կրկնեց Մարսէլ։

Հէքդոր լափեց չորս երեսնոց նամակը զոր Մարքիզուհին գրած էր Մարսէլը Դուռ տիւ Ռուա կանչելով։ Թերեւս մոռցուած չէ թէ այս նամակը սա խօսքերով կ՚վերջանար.«—Նամակս առնելնուդ եւ Բարիզէ մեկնելնուդ միջեւ անցած պահուն, որ յուսամ թէ կարճ պիտի ըլայ, մարդու հետ մի՛ տեսնուիք, նոյն իսկ հօրս հետ։ Մանաւանդ իմ խօսքս մի՛ ընէք։ Ձեր ձայնը կ՚դողայ իմ անունս արտասանած առեն եւ այս յուզումը կրնայ մտանել մեզ։ Զգացումներուս մասին բան մը չեմ ըսեր ձեզ։ Այսօրուան վիճակս այլապէս նշանակալից է քան ամէնէն պերճախօս պարբերութիւնները։ Մտածկեց չեմ յիշ տարեխոնին յիշ հակառակութիւն անձինքս եւ անյաւակալ ազատութեան։ ԱՁԳ ՀԵՆԻՐ ԿՐՆԱՐ ՄԵՌՁՆԵԼ տանելուն իր հարցաքննութեան մէջ բսած է թէ Լէման հանըմ իր անճատանեակ քնանալէն առտուան, «հօրդ ու մօրդ քով սանկ ըրիր նանկ ըրիր» բսելով, մէկդեղ կեցած վեցհարուածեանն առաւ եւ անձնասպան եղաւ։ Իսկ ընդհ. դատախազին առջեւ կրկին հարցաքննուելով, սակայ պատասխ է. «Հրազէնը դեռ չպարպուած, արթընցայ եւ տեսայ որ Լէման հանըմ «գորթս կ՚լմնայ կոր» բսելով, վեցհարուածեանը կուրծքին կրթնցուց եւ անմիջապէս կրակ ըրաւ. չուարեցայ, հրազէնը կնոջս ձեռքէն առի»։ Սակայն իր վերջին հարցաքննութեանց մէջ նախորդ բսածներն ուրանալով կ՚բսէ թէ «չուարուէմ ինչ բսելս չգիտցայ առաջին հարցաքննութեանս առեն, եւ թէ ճշմարտութիւնը սա է որ հրազէնին ձայնէն արթնցայ եւ Լէման հանըմին սպանուած ըլլալը տեսայ»։ Այս հակասական պատասխաններէն զատ ամբաստանեալը կ՚բսէ նաեւ թէ «կիրակի օր, վեցհարուածեան ունէի վրաս, զոր տուն վերադարձիս բազմոցին վրայ նետեցի. հրազէնը պարպուն չունէր։ Հրազէնին ձայնէն անմիջապէս ետք Լէման հանըմ ձեռքի վեցհարուածեանը գետինը ձգեց, զոր առնելով սենեակին մէկ ուրիշ կողմը նետեցի. այն առեն բազմոցին վրայ նստած էի եւ ոչ թէ կայնած»։

«Ամբաստանեալին հայրը, մայ